

ABD’NİN IRAK’A SALDIRISININ VE TÜRKİYE’NİN YARDIMININ HUKUKİ BOYUTU*

Av. Muharrem BALCI

22.02.2003

Değerli TÜKETİCİLER BİRLİĞİ aktivistleri,

Aylardır üzerinde sürekli konuşulan ve Türkiye’nin ve dünyanın gündemini oluşturan SALDIRI (Buna savaş denemez, zira savaş iki taraflı bir mücadeledir) ile bu saldırıya ortak edilmek istenen Türkiye’nin bu saldırıya ilişkin konumunu ve saldırıya Türkiye’yi bizim adıma hareket ederek ortak etmek isteyenlerin konumunu tartışmaya açmanın zamanı çoktan geldi geçti. Bu konuda basında birçok yazı çıkmış olmasına rağmen hukukçuların sesi pek fazla çıkmadı.

Özellikle partili arkadaşlarımızın sesleri ülkedeki iklime uygun vaziyette sessiz veya çatallı çıkmaktadır. Çıkan seslerde de hiçbir şekilde savaş veya saldırı terimleri yer almamaktadır. ABD saldırısı sanki sadece Saddam’a bir başka ifadeyle bizden Irak olana yapılacak imajı verilerek, sessiz ve sırtıkan bir saldırı ile karşı karşıya bırakılmaktayız. Komşumuza, din kardeşlerimize ve insanlığa karşı engellenemez diye nitelenen bir saldırıdan ekonomik kazanç sağlama düşüncesinde olanlar, tıpkı ABD gibi, asıl niyetlerini gizleyerek siyaset yapma uğraşındalar.

Bizler bilinçli tüketiciler olarak açıkça gelen saldırıdan korkmayız. Zira açıkça gelen saldırıya açıkça tepki verebiliriz ve veriyoruz. Ancak sessizce gelen saldırı bizi her zaman korkutur. (Bu arada parantezde bir halk deyiimi: Ani gelen kıştan ve sırtarak gelen puştan korkulur) Çünkü bir oldu bitti ile karşı karşıya kalırız ki ondan sonrası için yapılacak şeyler bir sivil toplum kuruluşunu ve üyelerini aşan gelişmelerdir.

Tüketiciler Birliği, tüketiciyi olası tehlikelere ve kapılara karşı uyarmak görevini, öncelikle konunun hukuki boyutunu ortaya koyarak yapmaktadır. O halde üzerimize düşen görev konunun hukuki boyutu hakkında üyelerimize şimdilik kısa bir bilgi vermek olacaktır. Gelişmeler üzerine konuyu biraz daha derinlemesine incelemek, belki kendi çapımızda bazı yaptırımlara imza atmak şeklinde devam edilebilir.

ABD’deki gelişmelere

ABD Başkanı Bush, 11/10/2002’de Senato ve Temsilciler Meclisi’nde 133 red, 296 kabul oyuyla “S. Hüseyin’in BM kararlarına göre kitle imha silahlarını vermediği takdirde Irak'a silahlı saldırıda bulunma" yetkisini aldı.

Kongre kararına göre, Başkan Bush, savaştan önce veya askeri harekât başladıktan sonra 48 saat içinde Kongre'ye “B.M kararlarının uygulanması için yapılan diplomatik girişimlerin sona erdiğini” bildirmesi gerekmektedir. Ayrıca Başkan, 60 günde bir Kongre'ye savaş hakkında bilgi vermekle yükümlü kılınmıştır.

Bir yandan da BM, silah denetçilerini Irak’a göndererek bizzat yerinde incelemeler yaptırmakta, Irak’ın kitle imha silahlarından arındırılması için gerekli raporların oluşmasına çalışmaktadır.

* TÜKETİCİLER BİRLİĞİ’nin 22.02.2003 tarihli Eğitim Programında aktivist üyelere sunulmuş Tebliğdir

ABD Başkanı, BM silah denetçilerinin raporunda Irak'ın kitle imha silahlarından arındırılması çerçevesinde orada yapılacak çalışmalar için istediği 6 aylık süreyi ve BM'in Güvenlik Konseyi'nin kararını beklemeden, ABD Kongresi'nin diplomatik girişimlerin sonucuna göre kullanmasını öngördüğü yetkinin gereğini yerine getirmeden Irak'a savaş ilan etmiş ve askeri saldırıyı her an başlatma kararı almıştır.

Bu çerçevede Türkiye'nin kendisine yardımcı olması için de diplomatik girişimleri aylardır sürdürmektedir. Türkiye'nin vereceği yardım kapsamında, askeri üslerin ve tesislerin, limanların ve gerektiğinde her türlü araç ve gerecin kullanımı yer almaktadır.

Türkiye'deki gelişmeler

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, ABD'nin Irak'a olası askeri saldırısıyla ilgili yardım talebine karşılık kısa süren müzakereler sonunda Hükümet, TBMM'ye sunduğu tezkere ile 06.02.2003 tarihinde TBMM'den "Türkiye'deki askeri üs ve tesisler ile Limanlarda gerekli yenileştirme, inşaat ve tevsiî çalışmaları ile alt yapı faaliyetlerinde bulunmak amacıyla, ABD'ye mensup teknik askeri personelin 3 ay süreyle Türkiye'de bulunmasına izin verilmesine ilişkin karar" çıkartmıştır.

Hükümet şimdi de, ABD askerlerinin Türkiye'de konuşlandırılması ve Irak'a geçişi, üslerin ve limanların kullanılması için, ABD'nin talebi doğrultusunda bir karar çıkartma aşamasındadır. Ekonomik, siyasi ve askeri konularda müzakereler ve pazarlıklar devam etmektedir. Görünen o ki, bir – iki gün içinde teskere Meclise gelecektir.

Meşruiyet İrdelemesi

Başkan Bush'un ABD Kongresinden aldığı yetki ve bu yetkiye dayanarak yaptığı saldırı tehditleri ve hazırlıkları uluslararası hukuka göre meşru değildir. Türkiye'nin de ABD askeri saldırısına yardımcılığı kapsamında aldığı tedbirler ve kararlar da hem ulusal hukuka hem de uluslararası hukuka aykırıdır, dolayısıyla meşru değildir.

1. ABD Yönünden

Devletler hukukundaki "meşruiyet ilkesi", (1815) Viyana Kongresi, (1818) Aachen Kongresi, (1899 ve 1907) La Haye Barış Konferansları, (1919) Milletler Cemiyeti Misakı gibi uzun mücadele ve aşamalardan geçerek, 26 Haziran 1945'de San Francisco'da Birleşmiş Milletler Anlaşması hükümleri ile uluslararası yasallığa kavuşmuştur.

Birleşmiş Milletler Sözleşmesinde meşru müdafaa dışında her türlü savaş yasaklanmıştır. Uluslararası uyuşmazlıkların devletler hukukuna uygun olarak çözülmesi için de "Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi" ve "Milletlerarası Adalet Divanı" oluşturulmuştur.

Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin 2/4. Maddesine göre;

"Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde, herhangi bir ülkenin bölgesel bütünlüğüne veya politik bağımsızlığına yönelik tehdit veya güç kullanımından ve BM amaçlarına aykırı davranışlarından kaçınır."

ABD'nin aldığı savaş kararı, Başkan Bush'un aldığı savaş yetkisi ve bu yönde yaptığı hazırlıklar konunun BM tarafından karar haline getirilmeden gerçekleşmiş olması nedeniyle uluslararası hukuka aykırıdır.

Kaldı ki, ABD Başkanı ve diğer yetkilileri demeçlerinde “Gerekirse Birleşmiş Milletler kararına gerek olmadan Irak'a saldıracaklarını” defalarca açıklamışlardır. Bu durumda, ABD yeni dünya düzeni stratejisi ile BM amaç ve kararlarına aykırı davranacağını açıkça belirtmiştir. Bir başka ifadeyle:

“ABD, “devletler hukukunun 'meşruiyet ilkesini’” açıkça ve ağır biçimde ihlal etmiştir.”

ABD'nin savaş kararı ve savaşa ilişkin tüm faaliyetleri uluslararası hukuka aykırıdır ve meşru değildir.

2. Türkiye Yönünden

Türkiye'nin ABD saldırısına ilişkin olarak TBMM'ye sunduğu teskere ve sonucunda TBMM'nin aldığı karar ve de ayrıca TBMM'ye sunulacak ikinci teskere ve tezkere yönünde alınacak karar hem yukarıda ABD için belirlenen şekliyle uluslararası hukuka aykırı ve gayrimeşrudur. Hem de T.C. Anayasasının hükümlerine aykırıdır. Uluslararası hukuk yönünden, yukarıda ABD için yaptığımız meşruiyet değerlendirmeleri Türkiye için de geçerlidir. Onun için uluslararası meşruiyet üzerinde tekrar durmayacağız.

Ulusal hukuk yönünden ele alırsak:

Anayasanın 2. Maddesi:

“Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve **adalet anlayışı** içinde, **insan haklarına saygılı**, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir.”

Anayasanın 6. Maddesi:

Egemenlik, kayıtsız şartsız Milletindir.

“Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılmaz. Hiçbir kimse veya organ **kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz.**

Anayasanın 87. Maddesi:

“Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemek; Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesinhesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve **savaş ilanına karar vermek**; milletlerarası anlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilanına, mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.”

Anayasanın 90/son. Maddesi:

“Usulüne göre yürürlüğe konulmuş **Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir**. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.”

Anayasanın 92. Maddesi:

“**Milletlerarası hukukun meşru saydığı hallerde** savaş hali ilanına ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası andlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu sebeple silahlı kuvvet kullanılmasına derhal karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde Cumhurbaşkanı da, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir.”

Anayasanın 104. Maddesi:

“Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; **Anayasanın uygulanmasını**, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetir.

Bu amaçlarla Anayasanın ilgili maddelerinde gösterilen şartlara uyarak yapacağı görev ve kullanacağı yetkiler şunlardır:

a) Yasama ile ilgili olanlar:

Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşmasını yapmak,

Türkiye Büyük Millet Meclisini gerektiğinde toplantıya çağırarak,

Kanunları yayımlamak,

Kanunları **tekrar görüşülmek üzere** Türkiye Büyük Millet Meclisine geri göndermek,

Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halk oyuna sunmak,

Kanunların, kanun hükmündeki kararnamelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün, tümünün veya belirli hükümlerinin **Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesi ile Anayasa Mahkemesinde iptal davası açmak,**”

Hükümet Teskeresi üzerine TBMM'nin almış olduğu 6/2/2003 gün ve 759 no'lu karar ve önümüzdeki günlerde alınması muhtemel karar, Anayasanın yukarıda tadat edilen hükümlerinde yer alan adalet, insan hakları, anayasaya aykırı yetki kullanma, milletlerarası anlaşmalara aykırılık gibi yönlerden dolayı hukuka ve kanunlara aykırıdır.

Her ne kadar Anayasanın 104. maddenin son fıkrasında TBMM'nin kararları sayılmasa da, sonuçta Meclis Kararı olması bakımından Anayasa denetimine tabidir ve kanun ve kararnameler gibi konuyu Anayasa Mahkemesine götürme yetkisi olanlar tarafından Anayasa Mahkemesinde iptal davası açılabilir.

TBMM'nin ilk teskere için aldığı karar, öncelikle iç hukuka aykırılığı yönünden, sonrasında da BM Sözleşmesine ve Devletler Hukukunun "meşruiyet ilkesine" aykırılığı bakımından, teskereyi Meclise gönderen Hükümet üyeleri ile bu karara "evet" oyu kullanan milletvekilleri, Anayasayı ve dolayısıyla da uluslararası hukuku ihlal etmişlerdir.

Bu teskereler yukarıda belirttiğimiz gibi uluslararası hukuk yönünden de Türkiye yönünden de BM Sözleşmesi ve BM kararları atlanarak, dolayısıyla meşruiyet ilkesi çiğnenerek alınmış kararlardır.

Aynı şekilde Hükümetin, ABD'nin Irak'a askeri saldırısı hakkında her düzeyde yaptığı müzakere, pazarlık, tezkere hazırlığı, askeri mutabakat hazırlığı da Anayasaya ve Birleşmiş Milletler Sözleşmesine aykırıdır.

Cumhurbaşkanı, TBMM üyesi en az 110 Milletvekili ve Ana muhalefet Partisi söz konusu Meclis Kararlarının Anayasaya aykırılığı ve iptali için Anayasa Mahkemesine dava açabilirler. Anayasa Mahkemesi de, kanunda yetkisi olmamasına karşın son yıllarda birçok konuda olduğu gibi "yürürlüğün durdurulmasına" karar verebilir. Sonrasında da Meclis Kararının iptaline karar verebilir.

Hatırlanacağı gibi, Anayasa Mahkemesi, 1990 yılındaki Körfez krizi sırasında, Anayasanın 92. Maddesi uyarınca TBMM'nin aldığı "yurt dışına asker gönderilmesine izin verilmesine" dair Meclisin 107 ve 108 sayılı kararlarının iptali amacıyla açılan davayı 7'ye karşı 4 oyla reddetmiştir. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer de o dönem Anayasa Mahkemesi üyesi olarak red oyu verenler arasında bulunuyordu.

Irak'a olası bir savaş kararı alan ve bu kararın gereklerini yerine getiren ABD Başkanı, ABD Hükümeti ve Kongre üyeleri ve diğer yetkililer ile bu karara ve gelişmelere yardımcı olarak ABD askerini Türkiye'de konuşlandıracak ve Irak'a operasyon için gerekli yardımı sağlayacak olan Türk Hükümeti ve TBMM üyeleri uluslararası hukuk yönünden **savaş suçlusu** sayılacaklardır. Bu suçlular Uluslararası Ceza Mahkemesinde yargılanabileceklerdir.

Aynı şekilde iç hukuk yönünden de ilgililer hakkında yargılanma yolu açıktır.

Dolayısıyla Iraka'a saldırı ile ilgili tüm yetkilileri hem ulusal hukuk hem de uluslararası hukuk yönünden bir yargılanma süreci beklemektedir. Bu konu ile ilgili şikâyet hakkı her bir bireye aittir.

Neler Yapılabilir

Tüketiciler Birliği bir sivil toplum kuruluşudur. Ulusal ve uluslararası ölçekte, özelde tüketiciler, genelde insanlığın zararına gelişmelere duyarlı bir örgüttür. Üyelerini ve tüm insanlığı, insanlığın mahvına neden olabilecek bu saldırıya karşı uyarmak ve sonrasında da tepkisini hukuki boyuta taşımak görevi vardır. Bu görev çerçevesinde öncelikle üyelerini bilgilendirmiş ve saldırıya ortak olması muhtemel siyasileri diğer sivil toplum örgütleri ile birlikte düzenlediği eylemlerle uyarmıştır. Görüldüğü kadarıyla bu uyarılarında etkili olamamıştır. Daha doğru bir ifadeyle muhataplar uyarılara kulak asmamışlardır. Bu durumda tüm sivil toplum üyeleri gibi Tüketiciler Birliği de, bu insanlık düşmanı saldırıdan sorumlu tuttıkları üyelerinin üyeliklerini gözden geçirerek sivil toplum mücadelesinin dışına itmeli.

Bu çerçevede Sayın Tüketiciler Birliği Derneği yöneticilerinin üye listelerini gözden geçirerek, olası bir teskere kabulü veya savaş kararının önlenmesi için uyarılarına devam etmesi, karar alınmışsa üyeleri içinde bu gelişmelere katkısı olanları şimdiden tespit etmeleri, savaş

suçlusunu olarak tespit ettikleri üyeleri varsa bunları Derneğin Onur Kurulu'na bildirmeleri gerekmektedir.

İlerleyen günlerde dernek üyelerinin ve dernek tüzel kişiliğinin, olası savaş teskeresinin kabulü ve savaşa iştirake ilgili tüm kararlar ve sorumluları hakkında başvurabileceği yasal yollarla ilgili çalışmalar yapılmalıdır

Bu vesile ile tüm üyelerimize ve ülkemize savaşız günler dilerim.